

De relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen in de
adolescentie:
Sekse, ouder monitoring en child disclosure als moderatoren

Algemene Sociale wetenschappen

Masterthesis 'Youth Studies'

Paul Melisse

p.g.h.t.melisse@students.uu.nl

studentnummer: 5998557

Begeleider: Dr. Z. Harakeh

Aantal woorden: 6000

Samenvatting

In deze longitudinale studie is onderzoek verricht naar de relatie tussen gepest worden en depressie en sociale angst over de periode van één tot twee jaar later, controlerend voor mogelijke confounders (SES en familiestructuur). Tevens is er op deze relatie onderzoek verricht naar het modererende effect van sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’. De huidige studie maakt gebruik van de longitudinale data van het SNARE (Social Network Analysis of Risk Behaviour in Early adolescence) project. De steekproef bestaat uit 1733 participanten van 11 tot 15 jaar ($M_{\text{leeftijd}}=12.91$). De resultaten van multi-pele lineaire regressieanalyses tonen geen significant verband tussen gepest worden en het ontwikkelen van depressie- of sociale angstsymptomen over de periode van één tot twee jaar later. Bovendien blijkt de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen niet te verschillen tussen jongens en meisjes, of tussen adolescenten die wel of geen hogere mate van ouder monitoring en ‘child disclosure’ ervaren. Geconcludeerd kan worden dat het geen automatisch gegeven is dat adolescenten die gepest worden meer internaliserende problemen ontwikkelen vergeleken met peers die niet gepest worden. Vervolgonderzoek is wenselijk, waarbij rekening gehouden wordt met verscheidene vormen van pesten, om mogelijke verschillen tussen sekse betreft het ontwikkelen van internaliserende problemen te identificeren.

Trefwoorden: pesten, depressie, sociale angst, internaliserende problemen, ouder monitoring, child disclosure, adolescentie

Abstract

This longitudinal study investigated the relationship between being bullied and depression and social anxiety over the period of one to two years later, while controlling for possible confounders (SES and family structure). Furthermore, research has been conducted into the moderating effect of sex, parental monitoring, and child disclosure on the aforementioned relationship. The current study used the longitudinal data of the SNARE (Social Network Analysis of Risk Behaviour in Early adolescence) project. The sample consists of 1733 participants aged 11 to 15 ($M_{\text{age}}=12.91$). The results of the multiple linear regression-analysis shows no significant association between being bullied and depression or social anxiety symptoms over the period of one to two years later. Moreover, the relationship between being bullied and internalizing problems does not differ between sexes, or between adolescents who experience either a higher or lower degree of parental monitoring and child disclosure. It can be concluded that it is not a given that adolescents who are bullied develop more internalizing

problems compared to peers who are not bullied. Follow-up research is desirable while taking into account various forms of bullying, to identify possible differences between gender and the development of internalizing problems.

Keywords: bullying, depression, social anxiety, internalizing problems, parental monitoring, child disclosure, adolescence

Inleiding

Internaliserende problemen als depressie- en sociale angstsymptomen zijn veelvoorkomend onder Nederlandse adolescenten en kunnen negatieve gevolgen hebben voor de lichamelijke en geestelijke gesteldheid van het kind (De Graaf, Ten Have & Van Dorsselaer, 2010). Zo hebben adolescenten met internaliserende problemen vaker last van vermoeidheid, schuldgevoelens, een verminderde eetlust en suïcidale gedachten (Arnett & Hughes, 2012). Het is daarom van belang om meer inzicht te krijgen in de risicofactoren voor het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen.

In verschillende onderzoeken blijkt gepest worden een risicofactor te zijn voor het ontwikkelen van internaliserende problemen. Zo tonen longitudinale studies dat kinderen die gepest worden vaker kampen met depressie- en sociale angstsymptomen (Reijntjes, Kampuis, Prinzie, & Telch, 2010; Sinclair, Cole, Dukewich, Weitlauf, Tilghman, & Jacky, 2012). Echter, de meetmomenten in voorgaande studies vinden plaats binnen één schooljaar (Reijntjes et al., 2010). Vervolgonderzoek met meerdere meetmomenten over een langere periode zou meer inzicht kunnen bieden in de lange termijn effecten van pesten op de ontwikkeling en manifestatie van depressie- en sociale angstsymptomen.

Uit verschillende studies blijkt dat slachtoffers van pesten niet hetzelfde risico lopen om internaliserende problemen te ontwikkelen, zo blijkt sekse een mogelijke modererende factor te zijn (Fekkes et al., 2006; Jantzer, Haffner, Parzer, & Kaess 2015). Conclusies over het modererende effect van sekse is inconsistent en wijst niet duidelijk uit of het behoren tot een bepaalde sekse invloed heeft op het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen naar aanleiding van slachtofferschap. Uit literatuur blijkt verder dat een warme ouder-kindrelatie van belang is voor de ontwikkeling van de adolescent (Arnett & Hughes, 2012; Gini & Pozzoli, 2013). Adolescenten die een warme ouder-kindrelatie ervaren, zullen zich over het algemeen meer gesteund voelen door hun ouders (Kerr & Stattin, 2000). Zo bezien is het aannemelijk dat een warme ouder-kindrelatie, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen ouder monitoring en ‘child disclosure’, kan fungeren als beschermende factor tegen de gevolgen van pesten. Echter, dit is tot op heden onbekend terrein binnen de wetenschappelijke literatuur.

Het doel van deze longitudinale studie is daarom de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen te onderzoeken met sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’ als modererende factoren over een periode van één tot twee jaar later, controlerend voor mogelijke confounders (SES en familiestructuur). Op basis van de gevonden resultaten kunnen interventies worden vormgegeven voor het voorkomen van internaliserende

problemen waarbij er rekening wordt gehouden met de sekse en een beroep wordt gedaan op de rol van de ouders bij de ondersteuning en begeleiding van de adolescent.

De relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen

Een model welke de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen helpt verklaren is het interpersoonlijke risicomodel (Sentse, Prinzie, & Salmivalli, 2017). Dit model benadrukt de rol van sociale relaties bij de ontwikkeling en instandhouding van internaliserende problemen. Het suggereert dat het aangeboren menselijke verlangen om deel uit te maken van een groter geheel invloed heeft op het welzijn van de mens. Wanneer een adolescent wordt gepest kan dit leiden tot gevoelens van verdriet en eenzaamheid omdat de menselijke behoefte om erbij te horen niet wordt bevredigd. Wanneer deze gevoelens langdurig aanhouden kan dit zich manifesteren in depressie- en sociale angstsymptomen (Sentse et al., 2017).

In overeenstemming met het interpersoonlijke risicomodel toont onderzoek dat slachtofferschap van pesten vaak gepaard gaat met internaliserende problemen (Desjardins & Leadbeater, 2011; Kawabata & Onishi, 2017; Sentse et al., 2017). Longitudinaal onderzoek van Kawabata en Onishi (2017) toont dat adolescenten die aan het begin van het schooljaar worden gepest, meer last hebben van depressie- en sociale angstsymptomen aan het einde van het schooljaar. Sinclair en collega's (2012) en Sentse en collega's (2017) tonen dat adolescenten die gepest worden gedurende het onderzoek een toename van depressieve cognities ervaren, vergeleken met peers die niet gepest worden. De relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen is aangetoond, echter de meetmomenten in deze onderzoeken vinden plaats binnen één schooljaar waardoor lange termijn effecten beperkt in beeld komen (Kawabata & Onishi, 2017; Sentse et al., 2017; Sinclair et al., 2012). Daarom neemt deze studie meerdere meetmomenten over een periode van één tot twee jaar later mee, waardoor meer inzicht wordt verkregen over de korte- en lange termijn effecten van gepest worden op internaliserende problemen in de adolescentie.

Sekse als moderator

Mogelijke verschillen in het ontwikkelen van internaliserende problemen als gevolg van pesten, kunnen te wijten zijn aan de sekse van het slachtoffer. De interpersoonlijke kwetsbaarheid theorie (Leadbeater, Kuperminc, Blatt, & Hertzog, 1999) geeft een mogelijke verklaring waarom meisjes kwetsbaarder zijn voor de gevolgen van pesten door dit vanuit

evolutionair perspectief te benaderen. Het mannelijk geslacht hecht evolutionair meer waarde aan het zo veel mogelijk produceren van nageslacht, terwijl bij vrouwen het sociale aspect van de partner belangrijker is (Schmitt, Shackelford, & Buss, 2001). Doordat meisjes meer waarden hechten aan relaties (Leadbeater et al., 1999) zijn zij eerder kwetsbaar voor het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen als gevolg van pesten.

In lijn met de interpersoonlijke kwetsbaarheid theorie vinden enkele longitudinale studies dat meisjes inderdaad kwetsbaarder zijn voor het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen als gevolg van gepest worden (Ledewell & King, 2015; Östberg, Modin, & Laftman, 2017). Echter, drie andere longitudinale studies vinden geen bevestiging van de interpersoonlijke kwetsbaarheid theorie, waarvan één toont dat jongens meer depressieve cognities ervaren als gevolg van slachtofferschap (Sinclair et al., 2012) en twee studies vinden geen sekseverschillen (Bilsky et al., 2013; Fekkes et al., 2006). Vanwege deze inconsistentie is het moeilijk te concluderen hoe de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen wordt gemodereerd door sekse. Om er zeker van te zijn dat sekse als moderator fungeert op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen wordt dit getoetst binnen deze studie.

Ouder-kindrelatie als moderator

De ouder-kindrelatie wordt in de huidige studie opgesplitst in twee vormen, namelijk ouder monitoring en ‘child disclosure’ (Dishion & McMahan, 1998; Kerr & Stattin, 2000). Ouder monitoring wordt gedefinieerd als ‘het opvoedingsgedrag van de ouders met aandacht voor en het actief volgen van de activiteiten van het kind’ (Dishion & McMahan, 1998). Omdat adolescenten steeds meer tijd spenderen buiten de directe supervisie van hun ouders, zijn deze tegenwoordig beperkt in het actief volgen van het kind. Kerr en Stattin (2000) stellen daarom dat ‘child disclosure’, waarbij de adolescent zelf vertelt welke activiteiten het heeft ondernomen, positief bijdraagt aan de ouder-kindrelatie.

Het ‘social mold’ perspectief (Peterson & Rollins, 1987) biedt een mogelijke verklaring waarom ouder monitoring de effecten van gepest worden, kunnen voorkomen of verminderen. Dit perspectief stelt dat ouders die een actieve vorm van toezicht houden hanteren, sneller op de hoogte zijn wanneer hun kind gepest wordt en hierdoor effectief kunnen ingrijpen wat de kans op het ontwikkelen van internaliserende problemen kan verkleinen. Voorgaand onderzoek naar het modererende effect van ouder monitoring beperkt zich tot één cross-sectionele studie. Jantzer en collega’s (2015) tonen aan dat ouder monitoring een beschermend effect heeft op de relatie tussen slachtofferschap van pesten en

suïcidaal gedrag. Suïcidaal gedrag gaat vaak gepaard met gevoelens van eenzaamheid en depressie, waardoor het aannemelijk is dat ouder monitoring ook bescherming kan bieden tegen het ontwikkelen van internaliserende problemen als gevolg van pesten (Jantzer et al., 2015). Op basis van deze bevinding neemt deze studie ouder monitoring mee als moderator om longitudinaal vast kunnen stellen of het actief volgen van de adolescent de kans op het ontwikkelen van internaliserende problemen vermindert wanneer hij/zij wordt gepest.

Een andere manier om als ouder kennis te verkrijgen over het welzijn van hun kind vindt plaats door middel van 'child disclosure' (Kerr & Stattin, 2000), ofwel interactie tussen ouder en adolescent waarbij het kind zelf informatie deelt. Omdat het initiatief vanuit het kind komt, zal het ondersteuning vanuit ouders makkelijker accepteren en kunnen problemen beter worden verwerkt waardoor de kans op het ontwikkelen van internaliserende problemen vermindert wanneer het kind wordt gepest (Kerr & Stattin, 2000). Zover bekend is tot op heden geen onderzoek verricht naar het modererende effect van 'child disclosure' op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen. Wel tonen cross-sectionele studies dat adolescenten minder depressie- en sociale angstsymptomen ondervinden wanneer zij hun welbevinden kenbaar maakten bij hun ouders na een traumatische gebeurtenis (e.g. misbruik) (Margola, Facchi, & Revenson, 2010; Pérez, Peñate, Bethencourt, & Fumero, 2017). Zo bezien is het aannemelijk dat 'child disclosure' ook als beschermende factor kan fungeren tegen de gevolgen van pesten. Het is daarom relevant om longitudinaal het modererende effect van 'child disclosure' op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen te onderzoeken.

Confounding factoren

Voorgaand onderzoek toont een significante associatie tussen een lage SES en slachtofferschap van pesten (Laftman et al., 2017), waarbij het niet kunnen veroorloven van de huidige modetrends een belangrijke voorspeller is voor gepest worden (Tippett & Wolke, 2014). Wadsworth en Achenbach (2005) tonen in hun longitudinale studie dat mensen uit lagere SES-groepen vaker in minder gunstige woon- en werkomstandigheden verkeren, waardoor de kans op depressie- en sociale angstsymptomen groter is.

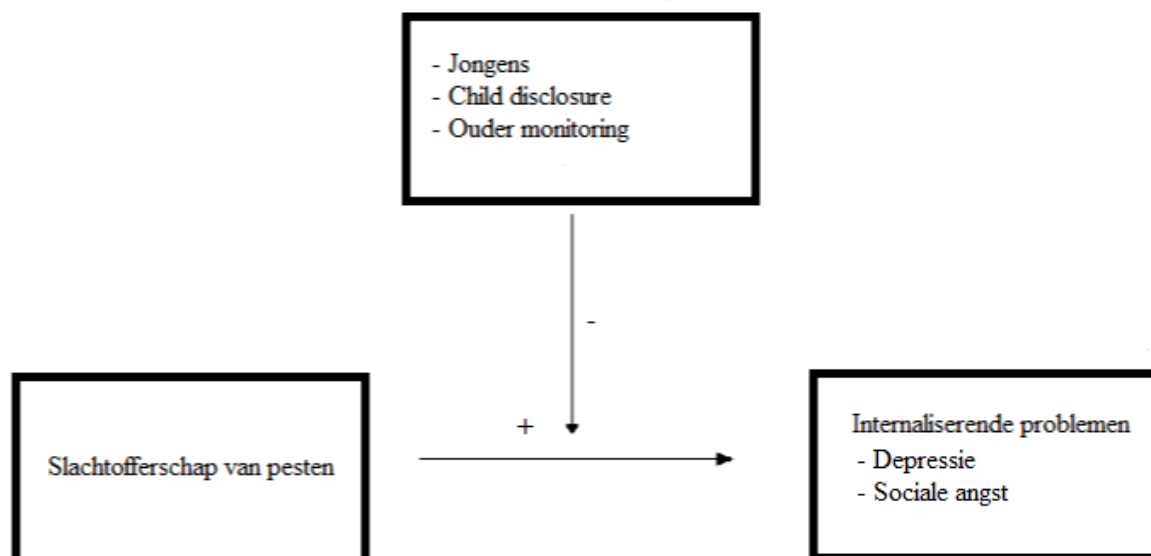
Cross-sectionele studies naar de relatie tussen familiestructuur en gepest worden toont dat adolescenten die opgroeien in eenoudergezinnen een grotere kans hebben om te worden gepest (Fosse & Holen, 2002; Laftman et al., 2017). Tenslotte toont onderzoek dat wanneer een ouderlijke scheiding plaatsvindt tussen het 7 en 22ste levensjaar van de adolescent, dit kan

leiden tot een significante toename van depressie- en sociale angstsymptomen (Amato & Anthony, 2014; Cherlin et al., 1998).

Wanneer een variabele significant correleert met de afhankelijke en onafhankelijke variabele spreekt men over een confounder. Het uitsluiten van confounders is cruciaal om te controleren of de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen niet wordt vertekend door andere factoren. Uit hierboven beschreven onderzoeken blijkt dat SES en familiestructuur significant correleert met de onafhankelijke en afhankelijke variabelen waardoor het aannemelijk is dat deze kunnen fungeren als confounders. Deze zijn nog niet eerder getoetst in één longitudinale studie. In de huidige studie worden sociaaleconomische status (SES) en familiestructuur, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen intact- of eenoudergezin, als mogelijke confounders meegenomen.

Huidige studie

Het verband tussen slachtofferschap van pesten en depressie en sociale angst is aangetoond, echter focust voorgaand onderzoek zich voornamelijk op twee meetmomenten binnen één schooljaar. De opname van meerdere meetmomenten over een langere periode kan inzicht bieden in de korte- en lange termijn effecten van gepest worden op internaliserende problemen in de adolescentie. Daarnaast blijkt dat er geen onderzoek is verricht naar het modererende effect van ouder monitoring en ‘child disclosure’ op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen. Vanwege deze redenen wordt er in deze longitudinale studie onderzocht: (1) in welke mate slachtofferschap van pesten invloed heeft op het ontwikkelen van internaliserende problemen over de periode van één tot twee jaar later, na controle voor de mogelijke confounders SES en familiestructuur, en (2) in hoeverre deze relatie door sekse en de ouder-kindrelatie wordt gemodereerd. Uit boven beschreven onderzoeken en theoretische verklaringen zijn de volgende hypothesen af te leiden (zie Figuur 1): (1) slachtofferschap van pesten in de adolescentie leidt tot een grotere kans op het ontwikkelen van internaliserende problemen, ook wanneer er wordt gecontroleerd voor de mogelijke confounders SES en familiestructuur, (2) jongens in vergelijking met meisjes minder internaliserende problemen ontwikkelen wanneer zij slachtoffer zijn van pesten, en (3) een hogere mate van ouder monitoring en ‘child disclosure’ de kans verkleint op het ontwikkelen van internaliserende problemen wanneer de adolescent wordt gepest.

Figuur 1. Onderzoeksmodel

Methodie

Procedure en participanten

De huidige studie maakt gebruik van de data uit het SNARE project (Social Network Analysis of Risk Behaviour in Early adolescence): een longitudinale studie naar de sociale ontwikkeling en risicogedrag van adolescenten in Nederland. Het project is uitgevoerd op twee middelbare scholen, rekening houdend met alle onderwijsniveaus, in de regio's Midden- en Noord-Nederland waarbij de laatste bestaat uit vier verschillende locaties. In het jaar 2011-2012 zijn alle eerste en tweedejaars middelbare scholieren benaderd voor deelname aan het onderzoek (cohort 1). De scholieren ontvingen een informatiebrief waarin hen werd gevraagd om deel te nemen. Wanneer scholieren wilden afzien van deelname, of als de ouders het niet eens waren met de deelname van hun kind, werd hen gevraagd om binnen 10 dagen te reageren. Een jaar later (2012-2013) werden alle nieuwe eerstejaarsstudenten opnieuw benaderd voor deelname aan het onderzoek (cohort 2). Van de totale steekproef ($N=1786$) hebben 53 scholieren geweigerd om deel te nemen vanwege verscheidene redenen zoals dyslexie, geen interesse of tijdrovend.

Gedurende twee jaar (2011-2013) vonden er zeven meetmomenten plaats. Aan het begin van het schooljaar is gebruik gemaakt van een pre-assessment (T0). Vervolgens vonden er elke schooljaar drie follow-up metingen plaats, in oktober, december en april, wat resulteerde in de metingen T1 tot en met T6. De huidige studie maakt gebruik van de meetmomenten T0, T1, T3 en T6. Gedurende de dataverzameling waren zowel de docent als de onderzoeksassistenten aanwezig. Na een korte inleiding van de onderzoeker, vulden de studenten de digitale vragenlijst in met zowel zelfrapportages als peernominaties. De

scholieren die afwezig waren kregen, indien mogelijk, alsnog de kans om de vragenlijst binnen één maand in te vullen. De anonimiteit van de scholieren waren gegarandeerd.

De steekproef van de huidige studie bestaat op T0 uit 1733 participanten waarvan 71.7% van Nederlandse komaf. De scholieren zijn tussen de 11 en 15 jaar oud ($M_{\text{leeftijd}}=12.91$, $SD=0.69$) en 49.6% is vrouw. Van de participanten volgt 46% lager onderwijs (lwoo, vmbo-praktijk of vmbo-t) en 54% hoger onderwijs (havo, havo-vwo of vwo).

Meetinstrumenten

Depressie (T1/T3/T6). De symptomen zijn gemeten door middel van zes items uit de ‘Depressed Mood Scale’ van Kandel en Davies (1986). Respondenten konden op een 5 punt Likert schaal (1=‘nooit’ en 5=‘altijd’) aangeven hoe vaak zij de afgelopen maand last hebben gehad van bepaalde gevoelens (e.g. ‘zich ongelukkig voelen’ en ‘te veel zorgen maken’). Bij deze schaal is ‘planned missingness’ toegepast, wat betekent dat na de pre-assessment (T0) items uit de totale schaal zijn gehaald om de participanten te ontlasten tijdens de afnamen. Zodoende is er binnen de huidige studie gebruik gemaakt van de drie items (zich somber voelen, nerveus voelen en veel zorgen maken) welke zijn beantwoord gedurende elk meetmoment. Om te bepalen of de schaal met drie items nagenoeg hetzelfde meet als de originele schaal is er een correlatie tussen deze schalen berekend. Uit deze correlatietoets blijkt dat de schaal met drie items sterk correleert met de originele schaal ($r=.910$). De Cronbach’s alpha betreft op T1: $\alpha=.81$, T3: $\alpha=.84$ en op T6: $\alpha=.88$.

Sociale angst (T1/T3/T6). De symptomen zijn gemeten door middel van acht items uit de ‘Social Phobia Screening Questionnaire’ (Furmark et al., 1999). Respondenten konden op een 5 punt Likert schaal (1=‘geen angst’ tot 5=‘veel angst’) aangeven hoeveel angst zij ervaren in bepaalde situaties (e.g. ‘spreken voor de klas’ of ‘naar een feest gaan’). Ook hier geldt dat ‘planned missingness’ is toegepast waardoor twee items deel uitmaken in de huidige studie, namelijk “Een gesprek beginnen met een onbekend persoon” en “Iemand in de ogen kijken tijdens een gesprek”. Er is eveneens een correlatietoets berekend ($r=.849$) welke laat zien dat de schaal met twee items sterk correleert met de originele schaal.

Gepest worden (T1). Deze variabele meet de mate waarin jongeren worden gepest door hun leeftijdsgenoten. Ter beantwoording op de vraag “Door wie wordt jij gepest” dienden de participanten namen te selecteren van klasgenoten (Hawley, 2003). De participanten konden zonder limiet zoveel klasgenoten selecteren als ze wilden. Tevens was er de optie om niemand te selecteren. Om rekening te houden met de verschillen in klassengroottes werd het aantal nominaties gedeeld door het aantal leerlingen dat de

betreffende participant kon nomineren, wat resulteerde in een proportiescore (Laninga-Wijnen et al., 2017). Deze proportiescore kan variëren van 0 (niemand pest de participant) tot 1 (iedereen pest de participant).

Ouder monitoring (T0). De mate waarin adolescenten ervaren dat hun ouders invloed uitoefenen op hun activiteiten en welbevinden is gemeten met vijf items uit de 'Parental Control Scale' van Kerr en Stattin (2000). Zo werd er bijvoorbeeld gevraagd "Heb je toestemming van je ouders nodig om je zaterdagavond te spenderen met vrienden?" en "Ben je verplicht om te vertellen waar je geweest bent?". Antwoordcategorieën werden gemeten op een 5 punt Likert schaal (1='nooit' tot 5='altijd'). De vijf items zijn samengevoegd tot één schaal waarbij de gegeven antwoorden zijn opgeteld en gedeeld door het aantal vragen. De Cronbach's alpha van de schaal is .86.

Child disclosure (T0). De mate waarin de adolescent zelf vertelt waar en welke activiteiten het heeft ondernomen, werd beoordeeld met vijf items uit de 'Adolescent Disclosure Scale' (Kerr & Stattin, 2000). Zo werd er bijvoorbeeld gevraagd "Vertel je meestal hoe school was als je thuis komt?" en "Heb je geheimen voor je ouders over wat je doet in je vrije tijd?". Antwoordcategorieën werden gemeten op een 5 punt Likert schaal (1='nooit' tot 5='altijd'). Twee items zijn omgepoold zodat een hogere score op de items een hogere mate van 'child disclosure' weergeeft. De Cronbach's alpha van de schaal is .67.

Confounders. In de huidige studie zijn familiestructuur en sociaaleconomische status als confounders meegenomen. Familiestructuur (T1) wordt in de oorspronkelijke data meegenomen door middel van acht categorieën zoals "Ik woon bij beide ouders", "Ik woon alleen bij mijn moeder/vader", "Ik woon voornamelijk bij mijn moeder/soms bij mijn vader etc. In de huidige studie is familiestructuur gedichotomiseerd tot 0=eenoudergezin en 1=intact, waarbij alleen de optie "Ik woon bij beide ouders" wordt gezien als intact. SES (T0) is verkregen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), het instituut voor sociaal onderzoek, op basis van het gemiddelde inkomen op postcode niveau welke door de participant is opgegeven. De huidige studie maakt onderscheid tussen een lage, midden of hoge SES, waarbij de referentiecategorie 'laag' is afgezet tegen 'midden' en 'hoog' afzonderlijk.

Data-analyse

Voor het analyseren van de data is gebruik gemaakt van het programma SPSS statistics versie 24. Het percentage missende waarden lag bij iedere variabele tussen de 0.5% en 8.1%. Voor depressie en sociale angst T6 ligt dit percentage hoger (24%) omdat twee locaties uit Noord-Nederland afzagen na twee jaar deelname aan het SNARE project. Aangezien er alsnog sprake is van een groot aantal scores op depressie en sociale angst T6 ($N=1329$), is er niet geïmputeerd en is per analyse *listwise deletion* toegepast. Aan de hand van *Cook's distance*, *leverage values* en boxplots is er gecontroleerd voor uitschieters op de afhankelijke- en onafhankelijke variabelen ($n=10$). Deze cases zijn behouden zodat betrouwbare en informatieve scores niet worden verwijderd. Vervolgens zijn de beschrijvende statistieken opgevraagd (M en SD) en daaropvolgend is, met een *Pearson* of *Spearman's rho correlatietoets*, afhankelijk van het meetniveau van de variabele, gekeken naar de onderlinge samenhang tussen de variabelen voor jongens en meisjes apart. Tenslotte zijn *independent-samples t-test* gebruikt om te toetsen of de gemiddelde scores op depressie, sociale angst, ouder monitoring en 'child disclosure' tussen jongens en meisjes significant verschillen.

Multipale lineaire regressieanalyses zijn uitgevoerd om de longitudinale relatie tussen gepest worden (T1) en depressie (T3 en T6) of sociale angst (T3 en T6) te toetsen, controlerend voor de mogelijke confounders SES en familiestructuur. Tevens zijn analyses uitgevoerd met sekse, ouder monitoring en 'child disclosure' als moderatoren. Om een beter inzicht te krijgen betreft causaliteit is er gecontroleerd voor zowel depressie als sociale angst (T1). Aan de assumpties voor een lineaire regressieanalyse is voldaan (lineariteit, afwezigheid van multicollineariteit, normaal verdeling). Hoewel er sprake is van een lichte heteroscedasticiteit zijn de schattingen van de modelparameters nog steeds geldig (Field, 2013). Om de effectgrootte van de verkregen beta (β) te interpreteren, is de volgende maatstaf gehanteerd: <0.3 =klein, $0.3-0.5$ =midden en >0.5 =groot (Field, 2013).

Voor het toetsen van de moderatoren zijn de volgende interactietermen afzonderlijk getoetst: gepest worden*sekse, gepest worden*ouder monitoring en gepest worden*child disclosure. Voor het maken van deze interactietermen zijn de variabelen gepest worden, ouder monitoring en 'child disclosure' gecentreerd. Wanneer de interactietermen niet significant waren, werden de hoofd- en covariabele resultaten geïnterpreteerd van het model zonder interactietermen. Voor de interpretatie van de resultaten is een significantieniveau van $<.05$ aangehouden.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven. De schalen voor depressie, sociale angst, ouder monitoring en ‘child disclosure’ hadden een score mogelijkheid van 1 tot 5. Adolescenten scoren gemiddeld hoger op depressie dan sociale angst. Op alle meetmomenten scoorden meisjes significant hoger dan jongens op depressie en sociale angst ($p < .001$). Ook scoren meisjes significant hoger dan jongens op ouder monitoring ($t(1666) = 9.47, p < .001$) en ‘child disclosure’ ($t(1708) = 5.94, p < .001$), wat betekent dat meisjes een hogere mate van ouderlijke controle ervaren maar gelijktijdig meer informatie delen met hun ouders dan jongens.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken van de Variabelen voor de Totale Steekproef en Jongens en Meisjes Apart

	Totaal		Jongens		Meisjes	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
1. T1 Depressie	2.14	.88	1.97	.85	2.31	.87
2. T3 Depressie	2.19	.97	1.97	.94	2.40	.95
3. T6 Depressie	2.22	1.05	1.94	.98	2.51	1.02
4. T1 Sociale angst	1.85	.85	1.70	.81	2.01	.85
5. T3 Sociale angst	1.81	.90	1.67	.86	1.95	.90
6. T6 Sociale angst	1.82	.96	1.70	.97	1.93	.92
7. T1 Gepest worden	.01	.03	.02	.03	.01	.02
8. T0 Ouder monitoring	3.73	.96	3.52	1.01	3.95	.84
9. T0 Child disclosure	3.78	.71	3.68	.69	3.89	.72
10. T0 SES	1.27	.59	1.21	.60	1.34	.58
11. T1 Familiestructuur	.84	.36	.85	.35	.83	.37

Noot. *M* = gemiddelde; *SD* = standaarddeviatie

De correlatiematrix wijst uit dat depressie positief significant samenhangt met sociale angst op alle meetmomenten (zie Tabel 2). Voor meisjes is een significante associatie gevonden tussen gepest worden en depressie op T1 (en niet op T3 en T6), waarbij een hogere mate van slachtofferschap samenhangt met een hogere score op depressie T1. Voor jongens blijkt dat gepest worden significant negatief correleert met depressie op alle meetmomenten. Dit betekent dat een hogere score op slachtofferschap wordt geassocieerd met een lagere score op depressie. Er zijn voor beide sekse geen significante associaties gevonden tussen gepest worden en sociale angst. Daarnaast blijkt voor jongens dat ouder monitoring significant

positief correleert met depressie op T1 en T3 en voor meisjes alleen op depressie T3. Dus adolescenten die een hogere mate van ouder monitoring ervaren scoren hoger op depressie. Er zijn geen significante associaties gevonden tussen ouder monitoring en sociale angst. Alleen voor meisjes zijn significante correlaties gevonden tussen 'child disclosure' en depressie op alle meetmomenten, waarbij het 'delen van informatie' samenhangt met een lagere score op depressie. Voor jongens blijkt dat SES significant negatief samenhangt met depressie op alle meetmomenten, wat betekent dat een hogere SES wordt geassocieerd met een lagere score op depressie. Tot slot blijkt dat familiestructuur alleen voor meisjes significant negatief correleert met depressie op T1 (maar niet op T3 en T6), ofwel meisjes uit intacte gezinnen scoren lager op depressie T1 dan meisjes uit eenoudergezinnen.

Tabel 2

Correlatiematrix van de Variabelen Depressie, Sociale Angst, Gepest Worden, Ouder Monitoring, Child Disclosure, SES en Familiestructuur voor Jongens en Meisjes Apart

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. T1 Depressie		.410**	.401**	.376**	.192**	.174**	-.087*	.079*	-.051	-.101**a	-.017 ^a
2. T3 Depressie	.477**		.450**	.287**	.453**	.214**	-.087*	.103**	-.067	-.095**a	-.012 ^a
3. T6 Depressie	.359**	.438**		.328**	.249**	.497**	-.078*	.017	-.018	-.082**a	-.004 ^a
4. T1 Sociale angst	.273**	.126**	.119**		.471**	.409**	-.076	.002	-.003	-.033 ^a	-.015 ^a
5. T3 Sociale angst	.160**	.252**	.141**	.502**		.372**	-.034	.039	-.065	-.030 ^a	-.007 ^a
6. T6 Sociale angst	.157**	.204**	.320**	.418**	.544**		-.018	.075	.035	-.047 ^a	-.019 ^a
7. T1 Gepest worden	.073*	-.048	-.044	-.030	-.015	-.057		-.145**	-.121**	-.020 ^a	-.065 ^a
8. T0 Ouder monitoring	.048	.077*	.033	-.014	.010	-.026	-.024		.370**	-.021 ^a	-.104**a
9. T0 Child disclosure	-.128**	-.075*	-.116**	.015	-.011	-.004	-.066	.281**		.029 ^a	.067 ^a
10. T0 SES ¹	-.007 ^a	-.037 ^a	-.071 ^a	.030 ^a	.009 ^a	-.015 ^a	.032 ^a	-.008 ^a	.014 ^a		-.072**a
11. T1 Familiestructuur ²	-.085**a	-.049 ^a	-.075 ^a	-.025 ^a	-.047 ^a	-.032 ^a	-.079**a	.047 ^a	.083**a	-.007 ^a	

Nota. Onder de diagonaal zijn de correlaties weergegeven voor meisjes en boven de diagonaal voor jongens.

¹SES als oplopende variabele meegenomen met 0 = laag, 1 = midden en 2 = hoog. ²referentiecategorie eenoudergezin

^aSpearman's rho correlatie

** $p < .05$, *** $p < .001$

Longitudinale analyses voor de hoofd- en interactie-effecten op depressie

Om de directe relatie te toetsen tussen gepest worden op T1 en depressie op T3 en T6, controlerend voor de confounders SES en familiestructuur, zijn multipale lineaire regressieanalyses uitgevoerd. Tevens zijn de analyses uitgevoerd met sekse, ouder monitoring en 'child disclosure' als moderatoren. Tabel 3 laat zien dat er geen significante interactie-effecten gevonden zijn voor depressie. Dus de relatie tussen gepest worden en depressie (op T3 en T6) blijkt niet te verschillen tussen jongens en meisjes, of tussen adolescenten die wel of geen hogere mate van ouder monitoring en 'child disclosure' ervaren.

Tabel 3

Moderatie-analyses van Sekse, Ouder Monitoring en 'Child Disclosure' op de Relatie tussen Gepest Worden en Depressie (T3 en T6)

	T3 Depressie			T6 Depressie		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Gepest worden*Sekse	2.18	1.66	.06	2.81	2.00	.07
Gepest worden*Ouder monitoring	-.38	.63	-.01	-1.11	.76	-.04
Gepest worden*Child disclosure	-1.18	1.05	-.02	-1.28	1.20	-.00

Noot. In dit model zijn tevens de hoofdeffecten, confounders en covariaten geïncorporeerd.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Vervolgens zijn de hoofd- en covariabele resultaten geïnterpreteerd van het model zonder interactietermen (Zie tabel 4). Tabel 4 laat zien dat gepest worden een klein significant negatief effect heeft op depressie T3, wat betekent dat adolescenten die gepest worden lager scoren op depressie één jaar later. Er is geen significant effect gevonden tussen gepest worden en depressie op T6. Uit de analyse blijkt dat de controlevariabelen depressie en sociale angst op T1 voorspellers zijn voor depressie op T3 en T6. Voor de confounders SES en familiestructuur zijn geen significante effecten gevonden voor depressie op beide meetmomenten. Voor sekse is er een significant negatief effect gevonden op depressie T3 en T6, waarbij jongens lager scoren op depressie dan meisjes. Ouder monitoring blijkt een voorspeller te zijn voor depressie op T3, waarbij adolescenten die hoger scoren op ouder monitoring ook hoger scoren op depressie. Voor de variabele 'child disclosure' geldt dat er een significant negatief effect gevonden is op depressie T3 en T6. Dus adolescenten die een hogere mate van 'child disclosure' ervaren scoren lager op depressie, zowel één als twee jaar later. Bij het interpreteren van de resultaten is het van belang om te realiseren dat de gevonden

effecten van de variabelen op depressie klein zijn ($\beta < .10$), met uitzondering van de controlevariabele depressie T1.

Tabel 4

Multipiele Lineaire Regressieanalyse met Gepest Worden, Ouder Monitoring, 'Child Disclosure' en Sekse als Voorspellers van Depressie (T3 en T6) Gecontroleerd voor de Covariaten en Confounders

	T3 Depressie			T6 Depressie		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
T1 Gepest worden	-1.66	.74	-.05*	-1.34	.87	-.04
T1 Depressie	.44	.03	.39***	.40	.03	.34***
T1 Sociale angst	.09	.03	.08***	.10	.03	.09**
T0 SES middenklasse ¹	-.07	.08	-.04	-.00	.09	-.00
T0 SES hoge klasse ¹	-.10	.09	-.05	-.04	.10	-.02
T1 Familiestructuur ²	-.05	.06	-.02	-.08	.07	-.03
T0 Ouder monitoring	.09	.02	.09***	.01	.03	.01
T0 Child disclosure	-.09	.03	-.07**	-.08	.00	-.06*
T0 Sekse ³	-.20	.05	-.10***	-.38	.06	-.18***

Noot. ¹referentiecategorie lage sociaaleconomische status, ²referentiecategorie eenoudergezin, ³referentiecategorie meisjes

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

$R^2 = .251$ voor depressie T3, $R^2 = .231$ voor depressie T6

Longitudinale analyses voor de hoofd- en interactie-effecten op sociale angst

Dezelfde multipiele lineaire regressieanalyses zijn nogmaals uitgevoerd, maar ditmaal met de afhankelijke variabele sociale angst op T3 en T6. Tabel 5 laat zien dat er geen significante interactie-effecten gevonden zijn voor sociale angst op beide meetmomenten

Tabel 5

Moderatie-analyses van Sekse, Ouder Monitoring en 'Child Disclosure' op de Relatie tussen Gepest Worden en Sociale Angst (T3 en T6)

	T3 Sociale angst			T6 Sociale angst		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Gepest worden*Sekse	.85	1.53	.02	1.86	1.90	.05
Gepest worden*Ouder monitoring	.31	.58	.01	.08	.72	.00
Gepest worden*Child disclosure	-.65	.97	-.01	1.95	1.15	.05

Noot. In dit model zijn tevens de hoofdeffecten, confounders en covariaten geïncludeerd.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Vervolgens zijn de hoofd- en covariabele resultaten geïnterpreteerd van het model zonder interactietermen (Zie tabel 6). Tabel 6 toont geen significant verband tussen gepest worden en sociale angst op T3 en T6. Van de controlevariabelen blijkt alleen sociale angst (T1) een voorspeller te zijn voor sociale angst op beide meetmomenten. Voor de confounders geldt dat alleen SES als voorspeller fungeert voor sociale angst T3 (en niet T6), waarbij adolescenten uit de middenklasse een hogere mate van sociale angst ervaren dan adolescenten uit de lagere klasse. Voor sekse is er een significant negatief effect gevonden op sociale angst T3, waarbij jongens lager scoren op sociale angst dan meisjes. Verder blijkt ouder monitoring een voorspeller te zijn voor sociale angst op T3. Voor ‘child disclosure’ geldt dat er een significant negatief effect gevonden is op sociale angst T3. Dus adolescenten die een hogere mate van ‘child disclosure’ ervaren scoren lager op sociale angst één jaar later. De zojuist benoemde significante hoofdeffecten, van sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’ op sociale angst T3, zijn echter niet gevonden voor sociale angst op T6. Ook hier geldt dat men de gevonden effecten van de variabelen op sociale angst voorzichtig moet interpreteren aangezien deze klein zijn ($\beta < .10$), met uitzondering van de controlevariabele sociale angst T1.

Tabel 6

Multipole Lineaire Regressieanalyse met Gepest Worden, Ouder Monitoring, ‘Child Disclosure’ en Sekse als Voorspellers van Sociale Angst (T3 en T6) Gecontroleerd voor de Covariaten en Confounders

	T3 Sociale angst			T6 Sociale angst		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
T1 Gepest worden	-.13	.68	-.00	.21	.83	.00
T1 Sociale angst	.49	.02	.47***	.44	.03	.40***
T1 Depressie	.01	.02	.01	.02	.03	.02
T0 SES middenklasse ¹	.17	.07	.09*	.17	.09	.09
T0 SES hoge klasse ¹	.13	.08	.06	.08	.09	.04
T1 Familiestructuur ²	-.01	.06	-.00	-.02	.07	-.01
T0 Ouder monitoring	.05	.02	.05*	.05	.03	.05
T0 Child disclosure	-.09	.03	-.07**	-.00	.03	-.00
T0 Sekse ³	-.14	.04	-.07**	-.07	.05	-.03

Noot. ¹referentiecategorie lage sociaaleconomische status, ²referentiecategorie eenoudergezin, ³referentiecategorie meisjes

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

$R^2 = .252$ voor sociale angst T3, $R^2 = .183$ voor sociale angst T6

Discussie

Het doel van deze longitudinale studie is de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen te onderzoeken met sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’ als modererende factoren over een periode van één tot twee jaar later, controlerend voor mogelijke confounders (SES en familiestructuur). De resultaten tonen geen significant verband tussen gepest worden en het ontwikkelen van depressie- of sociale angstsymptomen. Omdat het directe verband niet is aangetoond tussen gepest worden en internaliserende problemen, fungeren de variabelen SES en familiestructuur niet als confounders. De huidige studie vindt tevens geen interactie-effecten van sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’.

Relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen

Op basis van voorgaande studies werd verwacht dat er een positieve relatie zou zijn tussen gepest worden en internaliserende problemen, ook na controle voor SES en familiestructuur. Echter, de huidige studie vindt geen significant verband tussen gepest worden en internaliserende problemen, waardoor de hypothese wordt verworpen. In tegenstelling tot de geformuleerde hypothese is er wel een zwak effect gevonden van pesten op depressie T3 ($\beta = -.05$), waarbij adolescenten die gepest worden minder depressieve symptomen ervaren één jaar later. Dat de analyse significantie vertoont van het zojuist benoemde (kleine) effect kan te maken hebben met de huidige steekproefgrootte. Een statistisch verschil wordt namelijk sneller als significant beschouwd wanneer men een te grote steekproef gebruikt (Field, 2013). Dus het is mogelijk dat het (kleine) effect van gepest worden op depressie T3 niet significant is wanneer men adequaat de steekproefomvang bepaalt.

Het ontbreken van de relatie waarbij gepest worden leidt tot internaliserende problemen kan mogelijk verklaard worden doordat de respondenten relatief jong zijn ($M_{age} = 12.91$). Zo vinden longitudinale studies wel een significant effect van gepest worden op internaliserende problemen onder adolescenten tussen de 14-16 jaar (Desjardins & Leadbeater, 2011; Sentse et al., 2017). Een verklaring hiervoor is dat naarmate adolescenten ouder worden, het ‘behoren tot’ en ‘vriendschappen’ met peers steeds belangrijker wordt gevonden (Kuttler, La Greca, & Prinstein, 1999). Het eerder beschreven interpersoonlijke risicomodel (Sentse et al., 2017) beschrijft dit als fundamentele behoefte. Wanneer een adolescent gepest wordt, kan dit leiden tot depressieve gevoelens omdat deze behoefte niet wordt bevredigd. Zo bezien is het aannemelijk dat adolescenten van 14-16 jaar in vergelijking met jongere adolescenten vatbaarder zijn voor het ontwikkelen van internaliserende problemen als gevolg van pesten omdat de sterkere behoefte aan sociale relaties niet wordt

bevredigd (Sentse et al., 2017). Vervolgonderzoek is wenselijk waarbij ‘het verlangen naar vriendschappen met peers’ als moderator op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen meegenomen wordt om mogelijke verschillen tussen (jong)adolescenten in kaart te brengen.

Interactie-effect van sekse

Op basis van voorgaand onderzoek werd verwacht dat meisjes kwetsbaarder zijn voor het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen als gevolg van pesten. Echter, het interactie-effect van sekse is niet bevestigd binnen de huidige studie waardoor de hypothese wordt verworpen. Dat de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen niet verschilt tussen jongens en meisjes komt niet overeen met voorgaande studies (Kawabata & Onishi, 2017; Ledewell & King, 2015; Sinclair et al., 2012).

Een mogelijke verklaring voor de verschillen is de operationalisatie van gepest worden. Waarbij de huidige studie geen onderscheid maakt tussen verschillende vormen van pesten, focussen voorgaande studies zich expliciet op relationeel (e.g. roddelen) en fysiek pesten (e.g. slaan) (Kawabata & Onishi, 2017; Ledewell & King, 2015). Waarbij jongens vaker slachtoffer zijn van fysiek pesten, zijn meisjes daarentegen vaker slachtoffer van relationeel pesten (Ledewell & King, 2015). Daarnaast zou relationeel pesten meer invloed hebben op het welzijn van meisjes, omdat zij, vanuit evolutionaire perspectief gezien, meer waarde hechten aan het sociale aspect van de partner (Leadbeater et al., 1999). Kortom, omdat relationeel pesten meer voorkomt bij meisjes en invloed heeft op hun welzijn, is het mogelijk dat zij hierdoor meer internaliserende problemen ontwikkelen als gevolg van relationeel pesten dan jongens.

Overigens, is dit niet een automatisch gegeven. Zo blijkt uit een longitudinale studie onder Japanse adolescenten dat jongens meer depressieve symptomen ervaren als gevolg van relationeel pesten (Kawabata & Onishi, 2017). Een verklaring hiervoor is dat er in Japan sprake is van een collectivistische samenleving waarin het groepsbelang prevaleert boven het individuele belang. In Westerse landen, daarentegen, prevaleert het individualisme waarin de eigen belangen en ontwikkeling van de persoon centraal staan (Arnett & Hughes, 2012). Omdat in collectivistische samenlevingen de pijlen gericht zijn op het zich conformeren aan wensen en verwachtingen, kan pesten een sterkere risicofactor zijn voor depressieve symptomen voor beide seksen. Om mogelijke sekseverschillen in individualistische samenlevingen beter in kaart te brengen, wordt aangeraden om bij verder onderzoek onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van pesten. Tevens is cross-cultureel

onderzoek naar de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen noodzakelijk om mogelijke verschillen tussen culturen in kaart te brengen.

Interactie-effect van ouder monitoring en ‘child disclosure’

Door bevindingen uit eerdere studies werd verwacht dat een hogere mate van ouder monitoring en ‘child disclosure’ de kans verkleint op het ontwikkelen van depressie- en sociale angstsymptomen wanneer de adolescent wordt gepest. Echter blijkt de relatie niet te verschillen tussen adolescenten die wel of geen hogere mate van ouder monitoring en ‘child disclosure’ ervaren, waardoor de hypothese van de huidige studie wordt verworpen.

Dat Jantzer en collega's (2015) wel een modererende effect constateren kan te maken hebben met het feit dat zij onderzoek verrichten naar het interactie-effect van ouder monitoring op de relatie tussen gepest worden en suïcidaal gedrag. Dit kan impliceren dat een hogere mate van ouder monitoring kan voorkomen dat adolescenten een zelfmoordpoging plegen, maar niet als beschermende factor fungeert voor het ontwikkelen van depressieve symptomen als gevolg van pesten. Uit de huidige studie blijkt zelfs dat ouder monitoring als risicofactor fungeert voor depressie en sociale angst één jaar later. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen in effect van ouder monitoring is dat suïcidaal gedrag vaak gepaard gaat met zelfbeschadiging (Arnett & Hughes, 2012). In tegenstelling tot depressie en sociale angst, zijn zelfbeschadiging en suïcidaal gedrag vormen van internaliserende problemen welke sneller zichtbaar zijn voor ouders (Arnett & Hughes, 2012). Door deze zichtbare uitingen van internaliserende problemen, kunnen ouders effectiever ingrijpen om negatieve gebeurtenissen te voorkomen dan wanneer het probleem zich meer onder het oppervlak afspeelt. Vervolgonderzoek kan zich richten op het modererende effect van ouder monitoring op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen, waarbij onderscheid wordt gemaakt in zichtbare en onzichtbare kenmerken van internaliserende problematieken.

Het verschil in resultaten, betreffende het modererende effect van ‘child disclosure’, tussen huidig en voorgaand onderzoek kan verklaard worden door de manier waarop ‘disclosure’ is gemeten. Zo richt onderzoek van Pérez en collega's (2017) zich niet alleen op de ouder-kindrelatie, maar kijken zij naar de bredere sociale context van het kind. Zo bestuderen zij de mate van ‘disclosure’ richting ouders, leraren en vrienden van de adolescent maar maken hier tot slot geen onderscheid in. Het is dus mogelijk dat het effect van ‘disclosure’ verschilt tussen de mogelijke partijen aan wie het kind zijn welbevinden kenbaar maakt. Waarbij de huidige studie kijkt naar het effect van gepest worden, focussen voorgaande studies zich op het interactie-effect van ‘disclosure’ op de relatie tussen

traumatische gebeurtenissen (e.g. geweld of misbruik) en internaliserende problemen (Margola et al., 2010; Pérez et al., 2017). Aangezien slachtofferschap van pesten vaker gepaard gaat met gevoelens van schaamte (Fekkes et al., 2006) zou het kunnen zijn dat adolescenten die gepest worden minder snel geneigd zijn om dit te delen met hun ouders maar wel met vrienden of leraren. Interessant is in vervolgonderzoek naar het modererende effect van ‘child disclosure’, tevens onderscheid te maken tussen de partijen tot wie de adolescent zich richt om te achterhalen of het effect van ‘disclosure’ dan verschilt. Zover bekend zijn er tot op heden alleen valide meetinstrumenten van ‘disclosure’ richting ouders en vrienden (Buhrmester & Prager, 1995; Kerr & Stattin, 2000). Onderzoek is nodig om een valide meetinstrument te construeren dat de ‘disclosure’ van de adolescent richting leraren in kaart kan brengen.

Limitaties

Deze studie kent een aantal sterke punten. Ten eerste is de huidige studie één van de eerste welke expliciet kijkt naar het interactie-effect van ouder monitoring en ‘child disclosure’ op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen. Daarnaast is de huidige studie longitudinaal van aard waardoor er meer kan worden gezegd over het verband tussen gepest worden en internaliserende problemen over een langere periode.

Naast sterke punten kent het huidige onderzoek de volgende beperkingen. De eerste limitatie betreft het meten van de variabelen met behulp van zelfrapportages. Ondanks dat zelfrapportages als adequaat worden beschouwd (Hecht et al., 1998), is enige sociale wenselijkheid daarbij niet uitgesloten (Field, 2013). Hierdoor kan er sprake zijn van onderrapportages van depressie en sociale angst scores, waardoor mogelijke effecten niet gevonden zijn. Ten tweede is *planned missingness* gehanteerd bij het meten van depressie en sociale angst waardoor drie (of minder) items geanalyseerd konden worden. Dit zou de resultaten van de huidige studie kunnen vertekenen doordat enkel drie items wellicht geen goed beeld geven van depressie of sociale angst. Desalniettemin bleek uit een correlatietoets dat de aangepaste schalen sterk correleert met de originele schalen ($r=.849$ en $r=.910$). Een laatste beperking betreft de verschillende meetmomenten tussen de onafhankelijke variabelen (T0 en T1). Het liefst meet men de onafhankelijke variabele en daarbij ook de moderatoren op hetzelfde moment. Zo bekijkt men nauwkeuriger het modererende effect van een variabele op het moment wanneer onderzoek wordt verricht naar de relatie tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele. Aangezien T0 aan het begin van het schooljaar plaatsvond, biedt dit nog weinig inzicht over het heersende cultuur binnen een klas en daarbij ook of adolescenten

wel/niet gepest worden. Daarom is binnen de huidige studie ‘gepest worden’ op T1 en de moderatoren op T0 meegenomen.

Conclusies en Implicaties

Op basis van bevindingen uit de huidige studie wordt geconcludeerd dat adolescenten geen groter risico lopen op het ontwikkelen van depressie- of sociale angstsymptomen als gevolg van pesten over de periode van één tot twee jaar later. Tevens zijn er geen interactie-effecten gevonden van sekse, ouder monitoring en ‘child disclosure’ op de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen. Aangezien een breed scala aan empirisch onderzoek wel een verband vindt tussen slachtofferschap van pesten en internaliserende problemen (Desjardins & Leadbeater, 2011; Kawabata & Onishi, 2017; Sentse et al., 2017), zijn er binnen de huidige studie enkele suggesties geformuleerd voor follow-up studies. Om een completer beeld te krijgen over mogelijke sekseverschillen is het noodzakelijk om rekening te houden met de verscheidene vormen van pesten. Op deze wijze kan men identificeren of jongens en meisjes vatbaarder zijn voor het ontwikkelen van internaliserende problemen als gevolg van een specifieke vorm van pesten. Waarbij de huidige studie alleen focust op de ouder-kindrelatie, kan vervolgonderzoek kijken naar de bredere sociale context van het kind door ook leerkrachten en vrienden te includeren. Op deze wijze kan men onderzoeken of het modererende effect van ‘disclosure’ verschilt tussen de mogelijke partijen aan wie het kind zijn welbevinden kenbaar maakt. Kortom, vervolgonderzoek is eerst noodzakelijk om interventies te kunnen ontwikkelen ter preventie van internaliserende problemen als gevolg van pesten onder adolescenten.

Referenties

- Arnett, J. J., & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. Essex: Pearson
- Amato, P. R., & Anthony, C. J. (2014). Estimating the effects of parental divorce and death with fixed effects models. *Journal of Marriage and Family*, 76, 370-386. doi:10.1111/jomf.12100
- Bilsky, S. A., Cole, D. A., Dukewich, T. L., Martin, N. C., Sinclair, K. R., Tran, C. V.,... & Maxwell, M. A. (2013). Does supportive parenting mitigate the longitudinal effects of peer victimization on depressive thoughts and symptoms in children? *Journal of Abnormal Psychology*, 122(2), 406-419. doi:10.1037/a0032501
- Buhrmester, D., & Prager, K. (1995). Patterns and functions of self-disclosure during childhood and adolescence. In K. J. Rotenberg (Ed.), *Cambridge studies in social and emotional development. Disclosure processes in children and adolescents* (pp. 10-56). New York: Cambridge University Press.
- Cherlin, A. J., Chase-Lansdale, P. L., & McRae, C. (1998). Effects of parental divorce on mental health throughout the life course. *American Sociological Review*, 63, 239–249.
- De Graaf, R., Ten Have, M. & Van Dorsselaer, S. (2010), 'NEMESIS 2. De psychische gezondheid van de Nederlandse bevolking'. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Desjardins, T. L., & Leadbeater, B. J. (2011). Relational victimization and depressive symptoms in adolescence: Moderating effects of mother, father, and peer emotional support. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(5), 531-544. doi:10.1007/s10964-010-9562-1
- Dishion, T. J., & McMahon, R. J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: A conceptual and empirical formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 61–75. doi:1096-4037/98/0300-0061\$15.00/0
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., Fredriks, A. M., Vogels, T., Verloove-Vanhorick, S. P. (2006). Do bullied children get ill, or do ill children get bullied? A prospective cohort study on the relationship between bullying and health-related symptoms. *Pediatrics*, 117(5), 1568-1574. doi:10.1542/peds.2005-0187
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. London: Sage.
- Fosse, G. K., & Holen, A. (2002). Childhood environment of adult psychiatric outpatients in Norway having been bullied in school. *Child Abuse & Neglect*, 26, 129–137. doi: 10.1016/S0145-2134(01)00312-X

- Furmark, T., Tillfors, M., Everz, P. O., Marteinsdottir, I., Gefvert, O., & Fredrikson, M. (1999). Social phobia in the general population: Prevalence and sociodemographic profile. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *43*(8), 416-424. doi:10.1007/s001270050163
- Gini, G. & Pozzoli, T. (2013). Bullied children and psychosomatic problems: A meta-analysis. *Pediatrics*, *132*(4), 720-731. doi:10.1542/peds.2013-0614
- Hawley, P. H. (2003). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case of the well adapted Machiavellian. *Merrill-Palmer Quarterly*, *49*(3), 279-309. doi:10.1353/mpq.2003.0013
- Hecht, D. B., Inderbitzen H. M., & Bukowsk, A. L. (1998). The relationship between peer status and depressive symptoms in children and adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *26*, 153-160. doi:10.1023/A:1022626023239
- Jantzer, V., Haffner, J., Parzer, P., Resch, F., & Kaess, M. (2015). Does parental monitoring moderate the relationship between bullying and adolescent nonsuicidal self-injury and suicidal behavior? A community-based self-report study of adolescents in Germany. *BMC Public Health*, *15*, 583-591. doi:10.1186/s12889-015-1940-x
- Kandel, D. B. & Davies, M. (1986). Adult sequelae of adolescent depressive symptoms. *Archives of General Psychiatry*, *43*(3), 255–262. doi:10.1001/archpsyc.1986.018000-30073007
- Kawabata, Y., & Onishi, A. (2017). Moderating effects of relational interdependence on the association between peer victimization and depressive symptoms. *Child Psychiatry & Human Development*, *48*, 214-224. doi:10.1007/s10578-016-0634-7
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, *36*(3), 366-380. doi:10.1037//0012-1649.36.3.366
- Kuttler, A. F., La Greca, A. M., & Prinstein, M. J. (1999). Friendship qualities and social-emotional functioning of adolescents with close, cross-sex friendships. *Journal of Research on Adolescence*, *9*(3), 339-366. doi:10.1207/s15327795jra0903_5
- Laftman, S. B., Fransson, E., Modin, B., & Östberg, V. (2017). National data study showed that adolescents living in poorer households and with one parent were more likely to be bullied. *Acta Paediatrica*, *106*(12), 2048-2054. doi:10.1111/apa.13997
- Laninga-Wijnen, L., Harakeh, Z., Steglich, C. E. G., Dijkstra, J. K., & Veenstra, R. (2017). Populaire jongeren zetten een norm voor vriendschappen en agressie in de klas. *Kind en Adolescent*, *38*(4), 212-232. doi:10.1007/s12453-017-0160-9

- Leadbeater, B. J., Kuperminc, G. P., Blatt, S. J., & Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. *Developmental Psychology, 35*(5), 1268-1282. doi:10.1037/0012-1649.35.5.1268
- Ledewell, M., & King, V. (2015). Bullying and internalizing problems: Gender differences and the buffering role of parental communication. *Journal of Family Issues, 36*(5), 543-566. doi:10.1177/0192513X13491410
- Margola, D., Facchin, F., Molgora, S., & Revenson, T. A. (2010). Cognitive and emotional processing through writing among adolescents who experienced the death of a classmate. *Psychological Trauma, 2*(3), 250–260. doi: 10.1037/a0019891
- Östberg, V., Modin, B., & Laftman, S. B. (2017). Exposure to school bullying and psychological health in young adulthood: A prospective 10-year follow-up study. *Journal of School Violence, 1*, 1-16. doi:10.1080/15388220.2017.1296770
- Pérez, S., Peñate, W., Bethencourt, J. M., & Fumero, A. (2017). Verbal emotional disclosure of traumatic experiences in adolescents: The role of social risk factors. *Frontiers in Psychology, 8*, 372-379. doi:10.3389/fpsyg.2017.00372
- Peterson, G. W., & Rollins, B. C. (1987). Parent–child socialization. In M. B. Sussman & S. K. Steinmetz (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 471–507). New York: Plenum Press.
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P., & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect, 34*, 244-252. doi:10.1016/j.chiabu.2009.07.009
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68-78. doi:10.1037/0003-066X.55.1.68
- Schmitt, D. P., Shackelford, T. K., & Buss, D. M. (2001). Are men really more 'oriented' toward short-term mating than women? A critical review of theory and research. *Psychology, Evolution & Gender, 3*(3), 211-239. doi:10.1080/14616660110119331
- Sentse, M., Prinzie, P., & Salmivalli, C. (2017). Testing the direction of longitudinal paths between victimization, peer rejection, and different types of internalizing problems in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 45*(5), 1013-1023. doi:10.1007/s10802-016-0216-y
- Sinclair, K. R., Cole, D. A., Dukewich, T., Felton, J., Weitlauf, A. S., Maxwell, M. A., Tilghman-Osborne, C., & Jacky, A. (2012). Impact of physical and relational peer

- victimization on depressive cognitions in children and adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescents Psychology*, 41(5), 570-583. doi:10.1080/15374416.2012.704841
- Tippett, N., & Wolke, D. (2014). Socioeconomic status and bullying: A meta-analysis. *American Journal of Public Health*, 104(6), 48-59. doi:10.2105/AJPH.2014.301960
- Vandewater, E. A., & Lansford, J. E. (1998). Influences of Family Structure and Parental Conflict on Children's Well-Being. *Family Relations*, 47(4), 323-330.
- Wadsworth, M. E., & Achenbach, T. M. (2005) Explaining the link between low socioeconomic status and psychopathology: testing two mechanisms of the social causation hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(6), 1146-1153. doi:10.1037/0022-006X.73.6.1146